

KÉSZ BARNABÁS

HAGYOMÁNYOS KENDERFELDOLGOZÁS UGOCSÁBAN¹

A Felső-Tisza vidéke a történelmi Magyarország iparilag elmaradott régiójának számított. Ettől függetlenül a kenderfonás és szövés a szatmári, ungi, beregi, vagy az általunk kutatott ugoicsai falvakban általánosan elterjedt háziipar volt. Ez a népi mesterség látta el a 20. század derekáig a vidéki lakosságot vászonnal – a ruházat és a lakástextíliák legfontosabb alapanyagával.² Külön tanulmányt érdemelne és már a népi díszítőművészethez tartozik a textilmunkák egyik ága, a Tiszahátra jellemző keresztszemes hímzés, valamint a híressé vált beregi szőttes és hímzés.³

A Tiszaszászfaluban 1943–44-ben kutató Katona Ferenc a település háziiparai közül a kenderfeldolgozást elsődlegesnek nevezte meg, s e megállapítás az egész megyére érvényes.⁴ A kárpátaljai magyarokat az 1960-as évek végén tanulmányozó moszkvai etnográfusok közül Grozdova is megjegyezte, hogy a szövés-fonás Szatmárhoz hasonlóan⁵ az általunk kutatott vidéken is elsődleges fontosságú volt.⁶ A kenderfeldolgozás női munkának számított,

¹ Jelen tanulmány Kész Barnabás doktori értekezése V.5.3. fejezetének és a dolgozat mellékletének alapján készült, átdolgozva (Kész 2018, Kész 2018a.)

² E háziipart érdemes összehasonlítani a Kós Károly által leírt mezőégi, illetve a Csiszár Árpád által dokumentált szamosháti kendermunkával. (Kós 2000, 1: 271–286; Csiszár 2002: 72–97.)

³ Ez népi hímzés, nem pedig úrihímzés volt, melynek kialakulására hatással volt a környező szláv lakosság is. (Kelemen 1939: 466.) Az ukránoknak is azonnal felfigyelnek a beregi szőttes és az ukrán „visivanka” közötti hasonlóságra.

⁴ „Háziipart illetően csak a kender fonást-szövést említhetjük meg. Minden asszony tud fonni és majdnem minden házban van szövőszék is. Különösen ebben az évben, 1943-ban aránylag igen sok kendert vetett mindenki. Most azonban a szövéshez szükséges fonallal van baj, mert azt nem nagyon lehet kapni. Vásznat szőnek a kenderből, a durva kőcből pedig zsákvásznat, vagy kötelet. Nagyon szép, finom vásznat szoktak szőni, most azonban előkerülnek a durvábbak is, ingek készülnek belőlük, amit az emberek nem szívesen, kissé szégyellve viselnek.” (Katona F. 1943–1944: 12.)

⁵ Janó 1983: 168.

⁶ „...a kárpátaljai magyarok között napjainkig igen fejlett a szövés. Ezért a háztáji földeken néha helyet hagynak a kendernek, lennek. Régebben az egész ruházat háziszőtes anyagból készült, ma már csupán néhány faluban (...) viselnek az idősebb asszonyok háziszőtes lenvászon inget, de a munkához kötött kötény – férfi és női kötény egyaránt – ma is mindenütt házi szövésű. Napjainkban horizontális szövőszéken kenderfonalból főleg zsákszövetet, matracakarót, konyharuhákat szőnek. Gyakran készítenek nagyon szép művészi megmunkálású vásznakat, a díszítő céllal készületeket színes szőtt mintákkal. Nagyon sok van minden házban a különböző terítőkből és törülközőkből. (...) Jellemző, hogy a szőtt

amelyet az ugocsai települések lányai, asszonyai nagy hozzáértéssel műveltek. A kenderből szöszt, abból fonalat, a fonalból vásznat készítettek, a vászonból pedig ruhaneműt, törülközőt, ágyneműt stb. varrtak. E munkafolyamat leírását a kendermunkákkal kapcsolatos helyi szokásokkal, dalokkal együtt Bocskor Áron, Dél-Ugocsa amatőr krónikása⁷ Akliról szóló kéziratában, valamint György Horváth László és Lajos Mihály falumonográfiájában is megtaláljuk.⁸ Mint a szerzőpáros írja, 1940-ig a térség háziiparának legfontosabb ága a kendertermesztés és kenderfeldolgozás volt.⁹

Az 1969-ben Salánkon gyűjtő Morvai Judit magyarországi néprajzkutató adatközlője szerint a kenderkévéket két, 4-6 méteres, vízszintes rúd közé szokták beszorítani, és úgy a víz alá meríteni. E két rúd neve az ungi falvakban *pomok*, a beregiekben *pamacs*, Ugocsában pedig *cserepecsik*, *cserepecsép* volt.¹⁰ A *cserepecsép* általi kenderáztatási módot a néprajztudomány a kutatott régió egyik etnográfiai jellegzetességének tartja. Akliban a *cserepecsép* közepébe karót ütöttek, hogy a Batár vize el ne vigye, és azt megjegyzték, hogy fel tudják ismerni.¹¹ Salánkon a kenderáztató a Borzsa hidja mellett volt, a kiáztatott kendert a Borzsa sebes vizével mosták tisztára. *Két hétig ázott, azut mentek látót venni belőle. Otthon a kerítésnél rakták szét száradni, a kévéket kibontva, hogy jobban száradjon.* (L. M., Salánk)

készítmények napjainkig nagy szerepet játszanak a falusi emberek életében. Így a terítőeknek, különleges rendeltetésű törülközőknek több fajtája létezik. Temetéskor például az asztalt, amelyre a koporsót teszik, fekete szőtt mintás, vagy fekete himzésű különleges terítővel terítik le. Egy másik hasonló jellegű terítő arra szolgál, hogy beburkolják vele a kalácsot vagy tortát, amikor az asszony a hagyományoknak megfelelően ebédet visz egy falubeli újjaszonynak. Hasonlóképpen sokrétű a háziszőttes rendeltetése s különösen sokfélélt kell készíteni az olyan házban, ahol lakodalmára készül a menyasszony van. A magyarok között még mindig virágzó szokás szerint lakodalom alkalmával a menyasszony esetenként 50-re is rúgó törülközőt oszt szét...” (Grozdova 1971: 461–462; Гроздова 1972: 100.)

⁷ Bocskor 2008: 40.

⁸ György Horváth – Lajos 1998: 132–137.

⁹ Az aklihegyi Dénes Adél így mesélte el a kendermunkát: „Az régen az kenderből volt, elvetették akkor kellett nyúni kézzel és akkor kiraktuk száradni a napra, akkor azt a bugát le kellett bugázni, összekötözni és akkor elvinni nyáron a tóra, ott meg egy hétig ázott. Akkor azt kiszedni kimosni azt is ki teregettük a palánkosra, és volt ilyen törő direkt és lett belőle szösz, és akkor a szösz még meg kellett dörzsölni. Régen még lábbal is volt a tornácra ilyen, betonos tornác oszt így a lábbal gyúrták, aztán volt ilyen dörzsölő, amivel kellett így körbefelegorgatták és azon jó puhára kipuhította azt a szösz. Akkor azt a szösz volt ilyen vas eke azon kellett meg finomítani annak a szösznek volt színe második harmadik, az elsőből volt a finom vászon a másodikból a szűkös az alja volt a csepű az volt a legvastagabb a legdurvább. Abból varrtak lepedőket ágyneműket minden ilyen abból készítették az alsóneműt is a régi időbe inget meg ilyesmít.”

¹⁰ Magyar Néprajzi Atlasz I–IV. Morvai Judit gyűjtése 1969-ben. MTA Néprajzi Intézet Adattára, Budapest, I.

¹¹ Bocskor 2008: 40.

A kendert tehát odahaza ismét megszártították, majd megtisztították a fás résztől, azaz megtilolták. A kender törését *tiló* típusú kendertörővel (*kendertörő, törő*) végezték, a kutató szerint lábbal mozgatott, *kölyű* típusú kendertörőt nem használtak. A kendertörő 2 méter hosszú eszköz volt, gyakran két nyéllal, így ketten dolgozhattak ugyanazon a törőn.¹²

A kendertörőhöz hasonló eszköz volt a *tiló*, csak annak kettős *nyelve* (vágóéle) volt, mely finomabb törést, puhítást tett lehetővé. Bocskor Áron szerint a *tiloló (tiló)* másfél méter hosszú, 15–20 cm széles keményfa, melynek közepét vályú formájúra kivésték, ebben mozgott a törőfa.¹³ Móricz Kálmán szintén megjegyzi, hogy a kender először a nagyobb, Nagydobronyban *vágónak* nevezett törőn törték meg, majd a hasonló, de kisebb *tilón* tilolták ki.¹⁴

Az egyszer már megtört kender lábbal megtiporták, sarokkal dörzsölték (*dörzsölés*),¹⁵ valamint e célra készített nagy, körbeforgatható, bálványos *dörzsölőben* puhították (sőt újabban mindjárt abba tették bele törés után).¹⁶ Bocskor Áron aprólékosan leírja a bálványos *dörzsölő* felépítését és működését.¹⁷

„A fás kenderszálak megtörésekor keletkező mellékterméket *pozdorjának* nevezték. Ezután a kender befonták és összekötözték, majd ismét megtörték és gerebenen átfésülték; így az utolsó csöpűt is sikerült eltávolítani belőle.”¹⁸ A vasecsetet mosószékre kötöttük. Elibe leültünk, hátulról meg egy tarisznyába követ kötöttünk rá, hogy fel ne boruljon. (L. M., Salánk)

Hasonlóképpen történt a kender termesztése és feldolgozása más falvakban is.¹⁹ Morvay Judit szerint a megtört, megpuhított kenderrostok tisztítására, de főleg minőségi csoportokra bontására *vasecsetet* használtak, de a *gereben, ecselő* szót is ismerték.²⁰ A vasecset szögrózsája szögletes volt. Ezt a fésülési

¹² Magyar Néprajzi Atlasz I–IV. Morvay Judit gyűjtése 1969-ben. MTA Néprajzi Intézet Adattára, Budapest, I; lásd még: Viski 1941: 301.

¹³ Bocskor 2008: 40.

¹⁴ Móricz K. 1995: 80.

¹⁵ Az adatközlők szerint a kender a lányok közös munkával dörzsölték a tornácon, miközben a fiúk énekszóval szórakoztatták őket.

¹⁶ Magyar Néprajzi Atlasz I–IV. Morvay Judit gyűjtése 1969-ben. MTA Néprajzi Intézet Adattára, Budapest, I.

¹⁷ Bocskor 2008: 41.

¹⁸ György Horváth – Lajos 1998: 133.

¹⁹ „A virágos kender, vagy amint itt mondják, fehér kender előbb kinyúvik, kiáztatják, megszárad, megtörik, tilóval megdörzsölik, hogy a pozdorja kihulljon belőle, vas ecseten megfésülik. A kócból kötelet vagy zsákot csinálnak, a kender pedig megfonják és saját maguk meg is szövik.” (Katona F. 1943–1944: 26.)

²⁰ Lásd még: Gunda 1984: 107.

folyamatot *szöszcsinálásnak* nevezték.²¹ Bocskor Áron leírja, hogy a *gerebenyt* a rézműves cigányok készítették. A mosószékre felkötve, csapdosással fésülték ki rajta a szösz, amelyet három osztályra osztottak: *fej* (első osztály), másodosztályú szösz és *csepü* (harmadosztályú, apró szösz).²²

A kender további feldolgoása a gazdasszonyok dolga volt. Október vége felé, az őszi munkák befejezése után az asszonyok és lányok fonóházakban gyülekeztek, ahol elvégezték a kenderfeldolgozás leghosszadalmasabb műveletét, a fonást.

A kollektív emlékezet szerint a fonóház általában valamelyik módosabb gazda házának nagyszobája volt, ahová a fonni való szösz mellett a lányok és asszonyok egy-egy darab fát is vittek, hogy legyen mivel fűteni. A tűzifa mellett petróleumot is vittek a lámpába. Kétféle fonóház volt, az egyikben asszonyok, a másikban lányok fontak. Szombat és vasárnap kivételével minden nap eljártak a fonóba.

*Mi jányok, rótában jártunk a fonóba, nyolcan, tizen, tizenketten. Danoltunk, fontunk, de más munkákat is rótában*²³ *csináltunk* (J. R., Salánk). Az első estén rendszerint a fonóház gazdasszonyának a kenderét fonták meg.²⁴

A fonóházakban vidám élet zajlott, a fiúk és lányok hagyományos játékaikra, dalaira, tréfáira Morvay Judit gyűjtésében, illetve az adatközlők elbeszéléseiben is találunk utalásokat: „*Ha nem akartak a lányok dalolni, a fiúk összetörték a guzsalyukat.*” „*Volt, aki újévkor összetörte a guzsalyát, hogy ne vigye át más esztendőre.*”²⁵ *A fiúk meg leseltek. Eltörték a guzsaly-pálcát, ha a jány nem ment csókkal kiváltani* (J. R., Salánk). A fonóban egyes férfiak még citerával, *fésűmuzsikával* és egyéb hangszerrel is kísérték a vidám dalolást.²⁶

1943-ban Katona Ferenc még szemtanúja lehetett a hagyományos tiszaszászfalui fonónak: „*A fonó még mindig megvan és nagyon sok néprajzi jelentőségű szokást tartanak még mindig. A leányok a tél beálltától, de már ősz vége felé elkezdik a fonást és ez tart egész tavaszig. Persze a legények is*

²¹ Magyar Néprajzi Atlasz I–IV. Morvay Judit gyűjtése 1969-ben. MTA Néprajzi Intézet Adattára, Budapest, I.

²² Bocskor 2008: 41.

²³ Az adatközlő szerint Salánkon *róta* volt a közös munka neve, a *kalálka* (*kaláka*) kifejezést csak az idősek használták elvéve.

²⁴ Lásd: György Horváth – Lajos 1998: 133–134.

²⁵ Morvay 1969: I; A salánki fonóról Barta Róza helyi amatőr verselő asszony egyik művében is olvashatunk (Zán Gál: 2012: 124.)

²⁶ Salánkon fennmaradt egy-két parasztcitera, amelyekhez hasonlókat a legutóbbi évekig készítettek a közeli Nagypaládon. A fonóbálok, táncos fonók leírását lásd még: Janó 1983: 184–185.

ott vannak és elszórakoznak. Egy játéknak nevezhető szokás. Az egyik legény az ajtón beszél: „Kutba estem, ki huz ki?” A bentlévők egyik jelenlévő leány nevét mondják, pl. Mariska. Mariska erre kimegy és egy vagy ki tudja hány csókkal kiváltja a kutbaesettet.”²⁷ Hasonlóképpen írja le Öregakli fonóházi szokásait Bocskor Áron is.²⁸

A fonás hagyományos eszköze az 1 talpú kézi *guzsaly* vagy *talpas-guzsaly* volt, bár a 19–20. század fordulóján használták a *székesguzsalyt* is. Erre a nagypaládi iskolamúzeumban találtam példákat, ami a szatmári településekkel való analógiát bizonyítja. A guzsalytalpon ülő fonó nő bal kézzel húzta a guzsaly pálcájára felkötött szöszből a szálát, s hogy sodorható legyen, állandóan nyálazta. A jobb kezében tartott orsóval pedig nyújtotta és tekerte a fonalat.

„A jova szösz kerekes guzsalyon igyekeztek megfonni, hogy finomabb, vékonyabb szálát nyerjenek. Ebből készült a varrógéphez való cérna csakúgy, mint a férfiak és nők inge, gatyája, ruhája vagy a varrott kendő. Az apró szösz talpas guzsalyon fonták meg, s lepedő, zsák lett belőle.”²⁹

Fonásra olyan *kéziorsót* használtak, amelynek a végére karikás nehezéket húztak. A *kéziorsó* hossza 28-32 cm, a karika átmérője kb. 3-5 cm volt. 1920 körül kezdtek elterjedni a településen a *kerekesguzsalyok* (*tekerő rokkák*), amelyeken szaporább volt a fonás, mint *talpas guzsallyal*.³⁰

A megfont fonalat *matulára* (motollára) tekerték fel, melynek átlagos hossza 1,2-1,5 m volt.³¹ Közben a motollára tekert fonalat számolták: „Három szál egy ige, három ige egy pászma, mert a borda így volt készítve.” (N. E., Salánk)³²

„Mikor a kész fonalat felmotóllázták a motollára, darab lett belőle. Cérnával összekötötték, levették a motólláról, és feltették a rúdra a tűzhely fölé, ott várta meg, míg megszapulták.”³³

A fonás utolsó művelete a szapulás volt. *A fonalat meszes vízbe áztatták, hogy szép sárga legyen, másnap szapulták* (L. M., Salánk). A megfont és felmotóllált fonalat *dézsában* (lúgozókádban) meleg hamulúggal leöntve, öntözve, ritkábban

²⁷ Katona F. 1943–1944: 37.

²⁸ Bocskor 2008: 41–42.

²⁹ Móricz K. 1995: 81.

³⁰ Magyar Néprajzi Atlasz I–IV. Morvay Judit gyűjtése 1969-ben. MTA Néprajzi Intézet Adattára, Budapest, I.

³¹ Magyar Néprajzi Atlasz I–IV. Morvay Judit gyűjtése 1969-ben. MTA Néprajzi Intézet Adattára, Budapest, I.

³² Pászmanak nevezték a fonal köteget, melyben általában 60 szál volt.

³³ Móricz K. 1995: 81.

a megnedvesített fonaldarabokat fahamuba megforgatva és meleg kemencébe *pállatva* tisztították és puhították. (Az utóbbi módszert kevesen alkalmazták, mert „*többen megjárták: megígették a fonalat, amely emiatt könnyen szakadt.*”) ³⁴

„*Egy nagy kád, amibe rakták a fonalat, a kád alatt három lábu szék meg egy dézsa, amelyben lefolyt a lug. A fonal tetejére lepedőt tettek, abba hamut. Aztán az üstbe melegítették a vizet, s ráöntötték a hamura, az átengedte a fonatra, a fonalról lefolyt a dézsába, a dézsából visszamerték az üstbe, ott megint fel melegítették, ráöntötték a hamura és ilyen körforgással ment. Így kifejlődött a lug, mely a fonalat szép sárgára kiáztatta...*” (N. E., Salánk)

A következő munkafázis a tekerés volt. „*Kellett hozzá egy kb. 80-100 cm magas bak, melyen vízszintesen forgott két, egymásra merőlegesen rögzített, 150-180 cm hosszú léc, a levelke, ezek végébe lyukat fúrtak, s azokba négy menyecskét (kb. 20 cm magas, díszesen faragott botot) állítottak. A fonalat, miközben egy 30-40 centiméteres rúdra (tekerőre) tekerték gombajogba, a menyecskék tartották.*” ³⁵

A gombolyítóformák közül Salánkon is a *bakot* használták, melyen két keresztléc (*levelke* vagy *levélke*) forgott körbe. A *levelke* végeibe faragott *kákót* vagy *cifrafát*, vagy annak híján magát az orsót tették bele. A mosás után *motringokba* rendezett fonalat gombolyították fel vele. ³⁶

„*Szövés előtt a fonalat még fel kellett vetni a vetőre. A vető két, egymásra merőlegesen elhelyezett, közös függőleges tengelyen vízszintesen forgó keretből állt. A keretek magassága 2-2,5 méter volt, szélessége 1,5-2 méter. Alulra és felülre csinnyát kötöttek, ahhoz rögzítették a fonál végét, és a vetőt forgatva tekerték fel olyan hosszúra és annyi szálat, amennyit egyszerre fel akartak csinálni a szátyivára. Két tekerület volt egy rend, és úgy számolták, hogy 60 szál tett ki egy pászmát.*” ³⁷

A vetés pontosan így történt Salánkon is, csak a szövőszéket nem *szátyivának* nevezték, mint Nagydobronyban, hanem *esztovátának*. ³⁸ Ez olyan hosszú volt, hogy alig fért be a házba. Napjainkban több helyen levágott talpú, megrövidített *esztovátákon* szövik a salánki asszonyok a *pokrócnak* nevezett rongyszőnyeget.

³⁴ Magyar Néprajzi Atlasz I–IV. Morvay Judit gyűjtése 1969-ben. MTA Néprajzi Intézet Adattára, Budapest, I.

³⁵ Móricz K. 1995: 83.

³⁶ Magyar Néprajzi Atlasz I–IV. Morvay Judit gyűjtése 1969-ben. MTA Néprajzi Intézet Adattára, Budapest, I; Viski 1941: 310.

³⁷ Móricz K. 1995: 83.

³⁸ Az Úgocsában is használt, ún. keleti típusú *esztováta* rajzát lásd: Viski 1941: 312.

A szövés a tél második felének fontos munkafolyamata volt, amelynek részletes leírását Móricz Kálmánnál is megtaláljuk.³⁹ Ezzel összecseng Bocskor Áron leírása, valamint a helyi szövőasszonyoktól kapott információk.⁴⁰ Bocskor Áron szerint a csehszlovák időszakban már lehetett vásárolni a híres rózsahegy pamutot, ezért az asszonyok azt *eresztették fel* a házi fonal helyett, s a maguk fonalát csak *beleverték*.

Szövés után a vásznat többszöri mosással ki kellett fehéríteni a tavaszi friss gyepen. *A vásznat dézsában áztatták, a gyepen kiterítették, mindig egyik oldalával felfele. Volt kendervászon, meg volt pamutos vászon is. Abba a felmenő kenderfonal, a beleverő meg pamut volt* (L. M., Salánk). A *csepűt* is felhasználták, pokrócokat szőttek belőle, akárcsak a csíkokra vágott rongyokból. Kenderből szőtték régen a zsákokat is a tulajdonosra utaló csíkkal az oldalukon. Az 1920-as években terjedtek el a barna *csónárzsákok*, a század derekától pedig a *nájlón* zsákok. (C. M., Nevetlenfalu)

Összefoglalásképpen elmondhatjuk, hogy a korábban a vidék legelterjedtebb háziiparának számító szövés és a fonás mestersége a kárpátaljai magyar falvakban egészen a közelmúltig fennmaradt. Igaz, hogy fonással már egy településen sem foglalkoznak, de az üzletben vásárolt cérnából, használt ruhaneműből hasított rongyból még több helyen szövik az asszonyok saját részre és eladásra a kárpátaljai specialitásnak is mondható, csíkos vagy kockás mintájú *pokrócot* (rongyszőnyeget). E háziiparból emelkedett a népi díszítőművészet szintjére és vált hungarikummá a beregi szöttes és keresztaszemes hímzés, amelyet elsősorban a vidékre látogató turisták számára készítenek. A Nagyberegi Középiskolában állami tanterv szerint, technika órákon oktatják a beregi szöttes készítését.

³⁹ Móricz K. 1995: 83.

⁴⁰ „*Az esztovata szerkezete ... két ... talpfa, mely több helyen ... egymásba van erősítve. A hátsó részébe egy gömbölyű vastagabb fa van, melynek egyik végén kivésott fogaskerék található, melylyel szabályozták a fonal eresztését. ... az egyik végét ... hozzákötötték, aztán rácsavarták, és még vékony mogyorófa vesszőt is raktak közé, hogy a fonal össze ne gabalyodjon. Mikor az egész fel lett csavarva, a másik végét szálanként befogták a nyüistbe. A nyüist két részből állott ... az egyik szálat egyik nyüistbe, a másikat a másikba fogták be. Ezt azért tették, mert az egyik nyüist felfelé, a másik lefelé mozgott, majd aztán váltották egymást, amit a lábitó segítségével végeztek. Felülrajta két kerék az esztovata karján keresztül levő pálcán függött, ezt neveztek sikkatyunak. Ezek előtt volt a borda, nádszálakból lett elkészítve... De előbb a fonalat kis csövekre kellett csavarni, amit bodzafából készítettek... Ezt csülövel csavarták, melyet kézzel hajtottak... A fonalat a bordába is beszédtek, melyeket a hasajóra kötötték, melynek az egyik végén fogaskerék, mellyel ki spanolták a szálat. Ekkor kezdték a szövést, a lábitóval kétfelé nyitották a szálat, aztán a kis csövel, melyet a vetélőbe tettek, átdobták a nyíláson, a bordával össze ütötték, aztán vissza lábitották, vissza dobták a vetélőt, ez így ment egyik oldalról a másikra meg vissza.*” (Bocskor 2008: 47.)

Több vidéki házban még megtalálhatóak a szövés-fonás tárgyi eszközei is: az évközben szétszedett állapotban tárolt *vető*, *esztováta*, *guzsaly* stb. A kenyérsütés eszközei mellett ezek képezik a legtöbb kárpátaljai iskolamúzeum, tájház tárgykészletének java részét. A máig szép számban fennmaradt népi textíliák (terítők, kendők, *vőfélykendők*, abroszok, viseleti darabok stb.) mellett az itt lakó emberek ízlését tükrözik a szövés és a fonás jegyajándékként is szolgáló, ezért faragással és festéssel díszített eszközei is. Külön kiemelném a népművészeti értéket jelentő, faragással és festéssel díszített talpas guzsalyokat, mángorlókat, mosósulykokat és az esztergált rokkákat, amelyek díszítő motívumainak bemutatása külön tanulmányt érdemel.

Kendertörés kétvégű törőn (magántulajdonban lévő fotó)

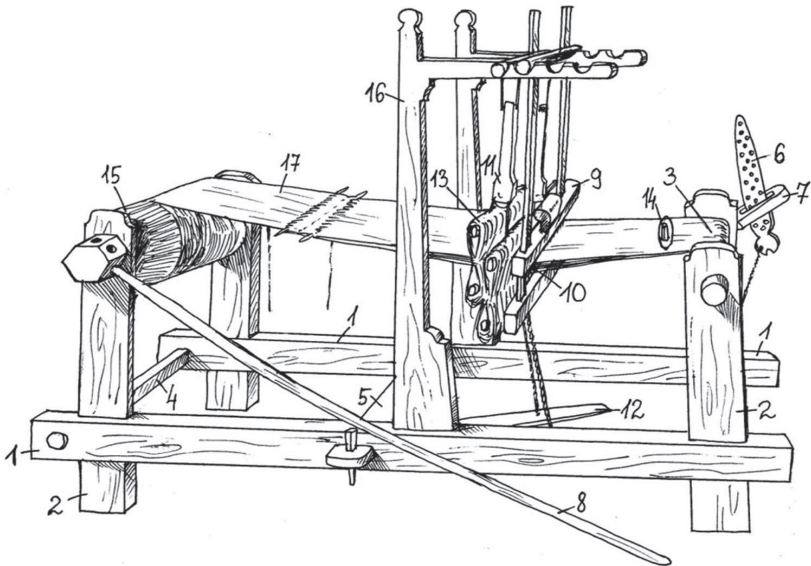
Fonóban (magántulajdonban lévő fotó)

Fonal tekerése (magántulajdonban lévő fotó)

Szövés (magántulajdonban lévő fotó)

Esztováta részei: 1. talpa, 2. lába, 3. hasajó, 4. átalfa, 5. lábító átalfája, 6. lyukasfa, 7. eresztőfa, 8. eresztőrúd, 9. bordahaj, 10. borda, 11. sikkattyú (fürgettyü, csiga), 12. lábító, 13. nyüst, 14. vetélő, hajó, 15. lánchenger (kompozstó, zuboly), 16. karfa, 17. felvető fonál, 18. csépké vesszők (Rajz: Kész B.)

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Polónyi Katalin Szőttesmúzeumának salánki textíliája: Abrosz (sorszám: AB-008), feles vászon, szabadrajzú hímzett virágminta, 118x141 cm, készült: Salánk, 1930-as évek, tulajdonos: Kész Jusztina, gyűjtötte: Kész Margit

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Polónyi Katalin Szőttesmúzeumának salánki textíliája: Vőfélykendő (sorszám: T-013), vászon, sérült rojttal, szabadrajzú hímzett minta (bőségszaruból kihajló szegfűk, búzavirágok stb.), 61x100 cm, készült: Salánk, 1958, tulajdonos: Szimku Mária (sz.1943), gyűjtötte: Pataki Renáta

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Polónyi Katalin Szöttezmúzeumának salánki textiliája: Vőfélykendő (sorszám: T-014), pamut, szedett minta, 54x87 (98) cm, készült: Salánk, 1943, tulajdonos: Szimku Mária (sz.1943), gyűjtötte: Pataki Renáta

IRODALOM:

ГРОЗДОВА И. Н.

1972 Этническая специфика венгров Закарпатья. – В кн.: Карпатский сборник. Издательство „Наука”, Москва, 95–107.

BOCSKOR Áron

2008 Öregakli krónikája, I–III. Kézirat

CSISZÁR Árpád

2002 *Néprajzi emlékek Beregből és Szatmárból.* Ujváry Zoltán (szerk.) Ethnica Kiadás, Debrecen

GROZDOVA, I. N.

- 1971 Etnokulturális folyamatok napjainkban a kárpátaljai magyar lakosság körében. In.: Ortutay Gyula (szerk.): *Népi kultúra – népi társadalom*. Az MTA Néprajzi Kutatóintézetének évkönyve V–VI. Akadémiai Kiadó, Budapest, 457–466.

GUNDA Béla

- 1984 A szatmári hagyományos népi műveltség etnográfiai helyzete. In: Ujváry Zoltán (szerk.): *Tanulmányok Szatmár néprajzához*. Kossuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Tanszéke, Debrecen, 35–137.

GYÖRGY HORVÁTH László – LAJOS Mihály

A Hömlöc lábánál. Salánk, Feketepatak és Verböc történetéből.
Falumonográfia. Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest

JANÓ Ákos

- 1983 A fonó Szatmárban, I. *A nyíregyházi Jósa András Múzeum Évkönyve XVIII–XX*. 1975–1977. Nyíregyháza

KATONA Ferenc

- 1943 *Vegyes néprajzi és szociográfiai adatok. Az ugocsai kutatótábor nagyszülősi bevezető előadásainak jegyzete.* Kézirat. Néprajzi Múzeum Ethnológiai Archívuma. EA 4590.

KELEMEN Gyula

- 1939 A tiszamenti háziipar. In: Fábián Sándor (szerk.): *Szatmár, Ugocsa, Bereg k. e. e. vármegyék monográfiája*. Kiadja: A magyar városok monográfiája kiadóhivatala, Budapest, 462–467.

KÉSZ Barnabás

- 2018 „*A paraszti életmód tükröződése az ugocsai magyarság tárgyi kultúrájában*”. Doktori disszertáció (<https://dea.lib.unideb.hu/server/api/core/bitstreams/09f873b4-2d3f-4748-80fd-669758bd276c/content>)
- 2018a „*A paraszti életmód tükröződése az ugocsai magyarság tárgyi kultúrájában*”. A doktori disszertáció melléklete (<https://dea.lib.unideb.hu/bitstreams/5ab4477c-6f3d-46e0-8ae1-d6ebf09fd960/download>)

KÓS Károly dr.

- 2000 *A mezőség néprajza*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely

MAGYAR Néprajzi Atlasz I–IV.

1969 Morvay Judit gyűjtése. MTA Néprajzi Intézet Adattára, Budapest

MÓRICZ Kálmán

1995 *Nagydobrony*. Mandátum Kiadó–Hatodik Síp Alapítvány, Beregszász–Budapest

VISKI Károly

1941 Díszítőművészet. In: *A magyarság tárgyi néprajza. A magyarság néprajzának* második kötete. Második kiadás. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 274–395.

ZÁN GÁL Adél

2012 Barta Róza, Salánki népi verselő. In: *Néprajzi látóhatár*, XXI. évf. 1. szám, 107–126.

